

פרויקט בן-יהודה זקוק לעזרתכם. לחצו כאן לפרטים.

ספרי לנו מה שגוי =

דואל:

זכרו שאין משמעות למספרי שורה או עמוד בטקסט רציף באינטרנט. אנא ציינו מספר פסקה, ו/או העתיקו כמה מלים סביב כל שגיאה, כדי להקל עלינו למצוא את הטעון תיקון.

רשימת הגהות:

נודיע לך בדואל כשנעיין בהגהות ונתקן את הטקסט.

שלח

נשמע לשמוע מה אהבת =

דואל:

ההמלצה שלך:

(אנו מפרסמים המלצות ביומן הרשת שלנו)

[YouTube](#) - פרויקט בן-יהודה: [בפייסבוק](#) | [ב](#)

[יומן הרשת של פרויקט בן-יהודה](#)

שלח

זכרונות קוטיק – פרק שביעי

[לתוכן הענינים](#)

פרק שביעי

האקציז - הברון גינצבורג - ה"בן יחיד" -

השערורייה עם האססור - האיספראוויק עומד לצדו

של סבא - ר' ליפע מבטל את תקיעת הכף

באותם זמנים עבר מכס האקציז מן הממשלה לידי הברון יוסף גינצבורג. [\[1\]](#)

הוא חזר את המס תמורת סכום כסף מסוים, שאותו היה עליו לשלם לממשלה בכל שנה.^[2] הפקידים שהעסיק גינצבורג במשרדי האקציז היו כולם יהודים: למן בעלי הדרגות הבכירות ביותר ועד לפקיד הקטן שבכפר הנידח.^[3]

באותה עת כבר הפסיק סבא להברית י"ש מפולין. הוא שמח מאוד שהממשלה מסרה ליהודי מין קבלנות שכזאת. כיוון שממילא באותה שעה היתה פרנסתו מצויה בשפע, החליט שלא יברית יותר י"ש, שמא, חלילה, ממעשה כזה עוד יפשוט הברון את הרגל!... הרי הוא ימיט בכך אסון על כל היהודים, ושונאי ישראל עוד יגידו שכל היהודים גנבים.

זאת ועוד, הברון מתייחס כל כך יפה לבני עמו - הוא מינה אותם לפקידים וכך המציא פרנסה לאלפי יהודים.^[4] ובנוסף לכך, זה פשוט מחמם את הלב לראות שיהודים עובדים כפקידים באוצר המדינה. סבא קנה מכאן ואילך י"ש אך ורק במבשלה, והכנסות המשפחה נצטמצמו. ככלות הכול, מן הי"ש הפולני הרוויח סבא אלפי רובל בשנה!

כיוון שכל הילדים של סבא ושל אחיו התפרנסו מן החכירה בלבד, נעשו עתה החיים קצת יותר דחוקים וסבא החל לקמץ בהוצאות. סבא, שרצה לחסוך, גילה שאותם חמישה רובל שהוא משלם לאססור בכל חודש^[5] מיותרים לגמרי. ראשית, מנהל העבודה של הפריץ ממילא מעמיד לרשותו את הצמיתים ככל שנדרש, ורק לעתים רחוקות ממש הוא נזקק לעזרת האססור. ובנוסף, אין לו מה לחשוש מפניו - שהרי לצדו עומד האיספראווניק, שכנגדו לא יעשה האססור דבר.

דבר זה, כמובן, העלה את חמתו של האססור. אני זוכר שיום אחד - הייתי אז ילד קטן - נכנסו אלינו הקלויץ'-ווייט ושלושה דסיאטניקים וביקשו בקבוק י"ש. היה זה מוצאי שבת, ובבית סבא הסתובבו, כמו תמיד, המון אנשים וסבתא הגישה לכולם תה. המצווה הזאת היתה שלה, אף שהיו לה משרתות שיכלו להגיש במקומה. היא לא עייפה מלהגיש לכל אחד את כוס התה שלו, וגם את השנייה והשלישית...

בן אחיו של סבא, ה'בן יחיד',^[6] העריץ את דודו, כלומר את סבי, והיה מוכן ללכת אחריו באש ובמים. סבא אף הוא אהב אותו מאוד, ועל כן היה הוא האיש החזק במשפחה. אם מישהו מאיתנו היה צריך לבקש משהו מסבא, הוא פנה לאריה-לייב, ה'בן יחיד', והלה היה זה שתיווך בין הצדדים.

הוא היה ברנש גבוה ובריא, שידע אפילו ללמוד תורה (אלא שחשק לא היה לו), ממש בחור טוב. אם אריה-לייב אמר שהוא ישיג דבר מסוים מן הדוד, אפשר

היה להניח בוודאות שכך יהיה. זאת ועוד, היתה לו לשון חדה ושנונה, וכשסבא צריך היה להודיע משהו לאססור או לאיספראוויניק, הוא שלח אליהם את אריה-לייב. בשל כך כולם חיבבוהו והעריכוהו.

הקלויץ'-ווייט ביקש אפוא בקבוק י"ש, ואריה-לייב שאל את דודו אם לתת לו. סבא הסכים. נתנו לו את הבקבוק, והלה טמן אותו עמוק בכיסו ומיהר לעזוב את המקום עם האיכרים שלו. אריה-לייב לא תפס את המתרחש ושאל את סבא: "לרוץ אחריו ולהחזיר את הבקבוק?"

"אני פוקד עליכם לרדוף אחריהם ולהחזיר את הי"ש" - ענה סבא - "ואפילו בכוח."

היו לנו אז כמה משרתים "בריאים": חצקל וקיווקה. זה האחרון נתפרסם במיוחד כגיבור. אריה-לייב ושני הבריונים החלו לרוץ אחרי הקלויץ'-ווייט והדסיאטניקים. עברה רבע שעה ואריה-לייב חזר שמח וטוב לב: הבקבוק בידו וגם כובעו של הקלויץ'-ווייט. הוא סיפר כי הם לכדו את הנוכלים על מרפסת ^[7] ביתו של האססור; עוד רגע וכבר היו נכנסים לבית ומצילים את עורם. הם שברו להם את העצמות כמו שצריך, והנה הכובע לאות ועדות.

"האם נהגתי כשורה, דוד?" - שאל אריה-לייב. "מצויץ" - השיב סבא.

ביום ראשון השכם בבוקר נסע סבא כדרכו אל הפריצים. בצהריים הגיע האססור ועמו שמונה-עשר דסיאטניקים ונכנס לביתו של דודי, כדי לכתוב דל"ח רשמי שבו יואשם הדוד בניהול בית מרזח ללא רשיון. אריה-לייב קילל את האססור והבהיר לו, שאם אכן יגיש את התלונה, יחטוף מכות רצח. אריה-לייב כבר הרים את ידו באיום...

ומה יעשה אססור, ששמונה-עשר דסיאטניקים מלווים אותו, במקרה כזה? תופסים את הבחור, כופתים אותו, אוסרים אותו ומשלחים אותו אחר כבוד לבריסק. אבל האססור הזה לא נהג כך. הוא נזכר, ככל הנראה, באיספראוויניק ובאהרן-לייזר! הוא הסתלק אפוא, שלח מכתב לאיספראוויניק ובו תיאר את כל פרטי המעשה.

במקום תשובה שלח לו האיספראוויניק מכתב גדוש הטפות מוסר. הייתכן שלבן אדם יהיה כל כך מעט שכל, עד שיצא למאבק ביהודי חכם שכזה? הוא גם יעץ לו לבקש מסבא סליחה ולהתפייס עמו. ואם אין בכוונתו לשמוע בקולו, שידע כי מכאן ואילך, כאשר יבוא האיספראוויניק לביקור בקאמניץ, הוא ייסע אך ורק לאהרן-לייזר ולא ייכנס אליו, כדרך שנוהגים כל האיספראוויניקים. יהיה זה כמובן עלבון גדול לאססור.

האיספראוויניק גם כתב לסבא וביקש ממנו להכין לו דירה לקראת ביקורו בקאמניץ. סבא הכין מיד חדר בבית אחיו, מרדכי-לייב, עם כניסה נפרדת. סבא הודיע לו כי הכול ערוך ומוכן, והאיספראוויניק, שבא עם ארבעת סוסיו ופעמון, נסע היישר לבית הדוד. בחדר זה נהג להתארח גם לאחר מכן, במשך יום או יומיים, בהתאם לצורך.

האססור, מושפל ונעלב, נאלץ לבוא ולקדם את פניו, והאיספראוויניק הזמין אליו בכוונה גם את סבא, כדי שהאססור יראה עד כמה הם מקורבים. כך עברה לה שנה וחצי ולבסוף נכנע האססור ובנוכחות האיספראוויניק ביקש את סליחתו של סבא. מכאן ואילך חזר האיספראוויניק למנהגו הקודם והתאכסן אצל האססור כמימים ימימה.

באותה עת הנהיג סבא שנכבדי העיר ינהלו בעצמם את ענייני העיר, במקום שהכול ייפול על שכמו. הוא ביקש מן האיספראוויניק להעביר את החותמת והספרים לסבורשצ'יק אחר, והבטיח כי הוא עצמו יתערב ויעזור במידת הצורך. הוא כמובן יהיה אחראי שהכול יתנהל למישרין, בדיוק כמו שהיה עד כה. סבא חדל אפוא להיות סבורשצ'יק ונשאר רק בתפקיד היועץ של הסבורשצ'יק החדש ושל נכבדי העיר. כאשר קרה משהו חמור היו נכבדי העיר באים אל סבא כדי להתייעץ עמו. העניינים הסתדרו, ובכל היה אך שלום ושלווה.

כשהגיע האיספראוויניק לעיר, היה הסבורשצ'יק מתייעץ עם סבא קודם שהלך אל האיספראוויניק. וכאשר היה עניין חשוב במיוחד, הלך סבא עם הסבורשצ'יק ופעל ככל יכולתו כדי שהכול יבוא על מקומו בשלום.

סבא ניהל את עסקיו עם הפריצים, ובד בבד גדל חצי העולם הבא של ר' ליפע. עובדה זו הפיחה בסבא משנה מרץ, והוא היה עכשיו גם הרבה יותר רגוע. העולם הבא החזיק אותו בחיים. אבל התענוג של סבא לא נמשך זמן רב: גיסו, ר' ליפע, שלח לו בסוף השנה הרביעית מכתב וביטל את תקיעת הכף ואת השותפות אשר עשו ביניהם לחמש שנים. הוא נתמנה בינתיים לדיין בעיר, לאחר שהדיין הקודם נפטר, ועכשיו יש לו פרנסה מסודרת גם בלי השותפות, ואין הוא רוצה עוד למסור מחצית מן העולם הבא שלו.

המכתב השפיע קשות על סבא. במשך כחצי שנה, עד יום כיפור, היה הוא - יהודי חכם שכמותו - שרוי במרה שחורה גדולה. ביום כיפור בכה כהוגן ואחר כך נרגע. אבל עם אחותו נשאר ברוגז כל חייו. הוא האמין שהכול באשמתה.

לתוכן העניינים

לדף הראשי של פרויקט בן-יהודה

[1] הברון יוסף (יוזל) גינצבורג (1812-1878) - אבי משפחת בנקאים ושתדלנים שפעלו במשך שלושה דורות למען יהודי תחום המושב. בשנות הארבעים הצליח להתעשר כחוכר מכס היי"ש ברוסיה כולה. בשנת 1857 עבר לפריז ומשם המשיך לנהל את עסקיו ברוסיה. ב-1859 ייסד בנק גדול בפטרבורג, שהיה אחד מספקי האשראי הגדולים ברוסיה ומימן מפעלי פיתוח גדולים בקיסרות כגון מסילות ברזל, מכרות ועוד. נמנה עם מייסדי "חברת מפיצי השכלה" (1863) ותמך בכספו בפעולותיה. את תואר האצולה העובר בירושה קיבל בנו הוראץ (נפתלי) בשנת 1871 ובשנת 1874 קיבלו גם האב. ראו עליו: ש' גינצבורג, "די פאמיליע באַראָן גינצבורג: דריי דורות שתדלנות, צדקה און השכלה", היסטאָרישע ווערק, ב, ניו-יאָרק תרצ"ז, עמ' 117-159; ע' שוחט, "לגזרות הגיוסים של ניקולאי הראשון (ראשית שתדלנותו של הברון גינצבורג)", ספר שלום סיון, ירושלים תש"ס, עמ' 307-318.

[2] מכס האקציה עבר לידי יוזל גינצבורג בשנת 1857, לאחר מלחמת קרים, ראו: יעקב הלוי ליפשיץ, זכרון יעקב, ב, קובנה תרפ"ז, עמ' 55.

[3] כזה למשל היה מתתיהו, אחיו של הסופר אברהם מאפו (ראו: ב"צ דינור [עורך], מכתבי אברהם מאפו, ירושלים תש"ל, מפתח בערך הברון יוסף גינצבורג), או חותנה ש פאולינה ונגרוב (ראו: Pauline Wengeroff, *Memoiren einer Grossmutter - Bilder aus der Kulturgeschichte der Juden Russland im 19. Jahrhundert*, II, Berlin 1922, pp. 81-82); וראו לעיל, פרק ד, הערה 16.

[4] הערכה בת הזמן, על פיה הועסקו באקציה כשמונת אלפים איש, נראית מוגזמת, ראו: א' ציריקובר, יהודים בעתות מהפכה, תל-אביב תשי"ח, עמ' 181-184. א"י פאפירנא רשם בזיכרונותיו כי פקידי הברון גינצבורג הרוויחו בין ארבע מאות לחמש מאות רובל לשנה - סכום גבוה ביותר ביחס למשכורות אחרות של יהודים, ראו: די פאמיליע באַראָן גינצבורג (לעיל, הערה 1), עמ' 122-123; מ' לוין, ערכי חברה וכלכלה באידיאולוגיה של תקופת ההשכלה, ירושלים תשל"ו, עמ' 285-286, הערה 39.

[5] ראו בפרק ד, סמוך להערה 23.

[6] "בן יחיד" - הכוונה לא רק לבן יחיד חסר תחליף, אלא גם לנער ענוג ומפונק. מקורו של הביטוי מן הסתם בפסוק: "קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת" (בראשית כב, 2); ראו: א' בערנשטיין - ב"ו זעגל, יודישע שפריכווערטער און רעדענסאָרטען, וואַרשוי תרס"ח, עמ' 32.

[7] ביידיש: "גאַנעק"; הכוונה ליציג מוגבה, מעין מרפסת, ששימש מבוא לבית, ואליו הובילו כמה מדרגות. ראו למשל המסופר בסוף פרק כג.